



REPUBLIKA E KOSOVËS - REPUBLIKA KOSOVO - REPUBLIC OF KOSOVO
GJYKATA KUSHTETUESE
USTAVNI SUD
CONSTITUTIONAL COURT

Priština, 24. jula 2024. godine
Br. ref.:AGJ 2492/24

PRESUDA

u

slučaju br. KI172/23

Podnositeljke

Rejhane Ceka
Fiknete Ceka
Lejlane Ceka
Sara Ceka

Ocena ustavnosti rešenja Rev. br. 216/2023 Vrhovnog suda Kosova od 19. juna 2023. godine u vezi sa presudom Ac. br. 3023/2020 Apelacionog suda Kosova od 7. aprila 2023. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Gresa Caka-Nimani, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija
Nexhmi Rexhepi, sudija
Enver Peci, sudija, i
Jeton Bytyqi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev su podnele Rejhane, Fiknete, Lejlane i Sara Ceka (u daljem tekstu: podnositeljke zahteva), sa prebivalištem u selu Stari Kačanik u opštini Kačanik, koje zastupa Advokatsko društvo "Avokatura Istrefi", sa advokatima Zaimom Istrefijem, Arbërom Istrefijem i Jetonom Idrizijem.

Osporena odluka

2. Podnositeljke zahteva osporavaju rešenje [Rev. br. 216/2023] Vrhovnog suda Kosova (u daljem tekstu: Vrhovni sud) od 19. juna 2023. godine u vezi sa presudom [Ac. br. 3023/2020] Apelacionog suda Kosova (u daljem tekstu: Apelacioni sud) od 7. aprila 2023. godine i presudom [C. br. 237/18] Osnovnog suda u Uroševcu – Ogranak u Kačaniku (u daljem tekstu: Osnovni sud) od 13. decembra 2020. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti osporenog rešenja, kojim su podnositeljke zahteva navodno povređena prava zagaranтовana članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) u vezi sa članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP), kao i članom 32. [Pravo na pravno sredstvo], članom 54. [Sudska zaštita prava] i stavovima 3. i 5. člana 102. [Opšta načela sudskog sistema] Ustava.

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na stavovima 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 20. [Odluke] i 22. [Procesuiranje podnesaka] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo, br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon), kao i na pravilu 25. [Podnošenje zahteva i podnesaka] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo, br. 01/2023 (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Ustavnim sudom

5. Dana 22. avgusta 2023. godine, podnositeljke su podnele svoj zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).
6. Dana 1. septembra 2023. godine, predsednica Suda je odlukom [br. GJR.KI172/23] imenovala sudiju Radomira Labana za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje odlukom [br. KSH_KI172/23], sastavljeno od sudija: Remzije Istrefi-Peci (predsedavajuća), Nexhmi Rexhepi i Enver Peci (članovi).
7. Dana 7. septembra 2023. godine, Sud je obavestio podnositeljke o registraciji zahteva.
8. Istog dana, Sud je poslao kopiju zahteva Vrhovnom sudu.
9. Dana 24. januara 2024. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo preliminarni izveštaj koji je predložio sudija izvestilac i odlučilo da odloži razmatranje zahteva za jednu od narednih sednica nakon dodatnih dopuna.
10. Dana 11. marta 2024. godine, sudija Jeton Bytyqi je položio zakletvu pred predsednicom Republike Kosovo, čime je započeo njegov mandat u Sudu.
11. Dana 30. maja 2024. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i sa 2 (dva) glasa za i 1 (jedan) protiv preporučilo Sudu prihvatljivost zahteva. Istog dana, Sud je u punom sastavu nakon većanja odlučio: (i) da proglasi, sa 8 (osam) glasova za i 1 (jedan) protiv, zahtev prihvatljivim; (ii) da utvrdi, sa 5 (pet) glasova za i 4 (četiri) protiv, da je došlo do povrede stava 1 člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo u vezi sa stavom 1. člana 6. [Pravo na pravično suđenje] Evropske konvencije o ljudskim pravima; (iii) da proglasi ništavim, sa 5 (pet) glasova za i 4 (četiri) protiv, rešenje [Rev. br. 216/2023] od 19. juna 2023. godine

Vrhovnog suda Kosova, i (iv) da vrati, sa 5 (pet) glasova za i 4 (četiri) protiv, rešenje [Rev. br. 216/2023] od 19. juna 2023. godine Vrhovnog suda Kosova na presuđivanje, u skladu sa nalazima Suda.

12. U skladu sa pravilom 56 (Suprotna mišljenja) Poslovnika Suda, sudija Remzije Istrefi-Peci, Enver Peci i Jeton Bytyqi su pripremili suprotno mišljenje, koje će se objaviti zajedno sa ovom presudom.

Pregled činjenica

13. Iz spisa predmeta proizilazi da su podnositeljke zahteva zajedno sa svojim roditeljima, Sh.C. i M.C., dana 30. oktobra 2018. godine, podnele tužbeni zahtev za naknadu materijalne i nematerijalne štete protiv Osiguravajućeg društva "Elsig A.D." (u daljem tekstu: Osiguravajuće društvo), zbog smrti svog brata u saobraćajnoj nesreći koja se dogodila 8. juna 2018. godine.
14. Dana 13. decembra 2019. godine, Osnovni sud je presudom [C. br. 237/18]:
- I. usvojio tužbeni zahtev podnositeljki zahteva i njihovih roditelja, tako što je:
 - a. na ime nematerijalne štete, odnosno zbog duševnog bola usled gubitka člana porodice, dosudio naknadu:
 - 1. Sh.C., ocu pokojnika iznos od 10.000 (deset hiljada) evra;
 - 2. M.C., majci pokojnika iznos od 10.000 (deset hiljada) evra; kao i
 - 3. R.C., sestri pokojnika [podnositeljki zahteva] iznos od 8.000 (osam hiljada) evra;
 - 4. F.C., sestri pokojnika [podnositeljki zahteva] iznos od 8.000 (osam hiljada) evra;
 - 5. L.C., sestri pokojnika [podnositeljki zahteva] iznos od 8.000 (osam hiljada) evra;
 - 6. E.D., sestri pokojnika iznos od 8.000 (osam hiljada) evra;
 - b. na ime materijalne štete za oca pokojnog:
 - 1. za troškove sahrane iznos od 1.500 (hiljadu petsto) evra, i
 - 2. za podizanje nadgrobnog spomenika iznos od 1.500 (hiljadu petsto) evra;
 - c. sve ove iznose sa kamatom od 8% (osam odsto), počev od 11. decembra 2019. godine pa do konačne isplate; kao i
 - II. odbio kao neosnovan tužbeni zahtev podnositeljki zahteva, sestara pokojnika, preko dosuđenih iznosa u visini od 4.000 (četiri hiljade) evra;
 - III. obavezao tuženog, odnosno Osiguravajuće društvo da isplati iznose utvrđene u ovoj izreci i troškove parničnog postupka u iznosu od 2.396 (dve hiljade trista devedeset šest) evra.
15. Dana 21. maja 2020. godine, Osiguravajuće društvo je protiv presude [C. br. 237/18] Osnovnog suda od 13. decembra 2019. godine, izjavilo žalbu Apelacionom sudu zbog (i) bitnih povreda odredaba parničnog postupka, (ii) pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, kao i zbog (iii) pogrešne primene materijalnog prava, sa predlogom da se njegova žalba usvoji, a da se pobijana presuda ukine i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovno razmatranje i odlučivanje.
16. Dana 22. maja 2020. godine, Osnovni sud je rešenjem [C. br. 237/2018] ispravio na prvoj stranici, pod tačkom I.A.6. i tačkom II izreke, ime jedne od sestara pokojnika, ujedno i podnositeljke zahteva, sa E.D. u S.C.
17. Dana 7. aprila 2023. godine, Apelacioni sud je presudom [Ac. br. 3023/2020]:

- I. delimično odbio kao neosnovanu žalbu Osiguravajućeg društva, tako što je potvrdio tačku I izreke Osnovnog suda u odnosu na materijalnu i nematerijalnu štetu u vezi sa iznosima dosuđenim za roditelje pokojnika, kao i tačku III izreke u odnosu na obavezu isplate iznosa utvrđenih u izreci i troškova parničnog postupka; i
 - II. delimično usvojio kao osnovanu žalbu Osiguravajućeg društva, tako što je preinačio presudu Osnovnog suda pod tačkom I izreke u odnosu na nematerijalnu štetu zbog pretrpljenog duševnog bola za podnositeljke zahteva i njenu tačku II, na taj način što je iznos od 8.000 (osam hiljada) evra, dosuđen presudom Osnovnog suda umanjio na iznos od 5.000 (pet hiljada) evra za svaku od sestara pokojnika, ujedno podnositeljki zahteva, sa zakonskom kamatom od 8% (osam odsto) od dana prijema presude prvostepenog suda, te odbio kao neosnovan tužbeni zahtev podnositeljki zahteva preko gore dosuđenih iznosa.
18. Apelacioni sud je u svojoj presudi, između ostalog, obrazložio sledeće: “[...] *Apelacioni sud je prilikom ocene žalbenih navoda tužene strane, našao da stoje kao delimično osnovani navodi koji se odnose na naknadu nematerijalne štete zbog pretrpljenog duševnog bola u odnosu na sestre pokojnika [E.C.], iz razloga što ovaj sud nalazi da iznosi koji su dosuđeni od strane prvostepenog suda predstavljaju izuzetno visoke iznose i da nisu u skladu sa sudskom praksom. Apelacioni sud ocenjuje da iznosi koji su utvrđeni kao pod tačkom II izreke ove presude, odnosno iznosi od 5.000,00 evra za svaku od tužilja, kao sestara pokojnika, predstavljaju iznose koji su adekvatni i u skladu sa pretrpljenim duševnim bolom, a takođe u skladu i sa sudskom praksom. [...]”.*
19. Dana 25. maja 2023. godine, podnositeljke zahteva su protiv presude [Ac. br. 3023/2020] Apelacionog suda od 7. aprila 2023. godine podnele reviziju zbog pogrešne primene odredaba materijalnog prava, sa predlogom da Vrhovni sud preinači gore navedenu presudu Apelacionog suda, tako što će ostaviti na snazi prvostepenu presudu. Podnositeljke zahteva su u svojoj reviziji, između ostalog, navele: “[...] *iznosi koji su izmenjeni pobijanom presudom ne odgovaraju intenzitetu bola koji su pretrpele tužilje [podnositeljke zahteva], dok su iznosi koje je dosudio prvostepeni sud adekvatni intenzitetu bola koji su pretrpele tužilje i donekle će ublažiti negativne posledice koje su nastupile u slučaju nanošenja ovog bola, a taj duševni bol je prisutan i dan danas”.*
20. Dana 19. juna 2023. godine, Vrhovni sud je rešenjem [Rev. 216/2023] odbacio kao nedozvoljenu reviziju podnositeljki zahteva protiv presude Apelacionog suda. Vrhovni sud se u svom rešenju pozvao na odredbe Zakona br. 03/L-006 o parničnom postupku (u daljem tekstu: ZPP), odnosno na stav 2. člana 211, kojim je utvrđeno: “*211.2 Revizija se ne dozvoljava u imovinsko pravnim sporovima u kojima se tužbeni zahtev odnosi na novčane zahteve, predaju stvari, ili ispunjavanjem neke druga polaganja, ukoliko vrednost predmeta spora u delu pobijenom presudom ne prelazi sumu od 3,000 €*”, kao i na član 211. Zakona br. 04/L-118 o izmenama i dopunama ZPP-a, u kojem je stav 2. člana 218. ZPP-a, između ostalog, izmenjen na sledeći način: “*2. Revizija je nedozvoljena ako: a) podnese lice koje nije ovlašćeno za podnošenje revizije; b) ako reviziju podnese lice koje je povuklo reviziju; c) ako lice koje podnese reviziju nema neki interes za njeno podnošenje; d) ako je revizija podneta protiv presude, protiv koje prema zakonu ne može da se podnese”.*
21. Takođe, Vrhovni sud je u svom rešenju obrazložio sledeće:
- “S druge strane, tužioci nisu izjavili žalbu protiv prvostepene presude, tako da je prvostepena presuda u odnosu na odbijajući deo postala pravosnažna protekom roka*

za žalbu, pošto tužena strana nije napala prvostepenu presudu u odnosu na odbijajući deo, dok drugostepeni sud nije razmatrao prvostepenu presudu u odnosu na odbijajući deo, zbog čega se ona u odnosu na ovaj deo ni ne može napadati revizijom. [...] [...] citirane odredbe se odnose na dozvoljenost revizije uslovljenu vrednošću spora koja mora iznositi preko 3.000 (tri hiljade) evra da bi revizija bila dozvoljena i na situaciju kada je revizija dozvoljena bez obzira na vrednost spora prema isključujućem kriterijumu za prirodu sporne stvari. U ovom slučaju, vrednost spora u delu koji je odbijen od strane drugostepenog suda za tužioce za svaki njihov zahtev pojedinačno je: za tužilju [R.C.], sestru pokojnika u iznosu od 3.000 €, za tužilju [F.C.], sestru pokojnika u iznosu od 3.000 €, za tužilju [L.C.], sestru pokojnika u iznosu od 3.000 €, za tužilju [S.C.], sestru pokojnika u iznosu od 3.000 €, što ne prelazi iznos od 3.000 € za nijednu od tužilja. U ovom slučaju se radi o jedinstvenim suparničarima, gde procesni položaj jednog suparničara ne zavisi od procesnog položaja ostalih suparničara. Na osnovu člana 268. ZPP-a, svaki od suparničara je samostalan u suđenju, a vrednost spora se uzima pojedinačno za svakog od njih”.

Navodi podnosioca zahteva

22. Podnositeljke zahteva navode da su osporenim rešenjem povređena njihova prava zaštićena članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, kao i članom 32. [Pravo na pravno sredstvo], članom 54. [Sudska zaštita prava] i stavovima 3. i 5. člana 102. [Opšta načela sudskog sistema] Ustava.
23. S tim u vezi, podnositeljke zahteva naglašavaju: “[...] neispitivanje pravnog sredstva od strane Vrhovnog suda, odnosno odbacivanje pravnog sredstva kao “nedozvoljenog”, zbog povreda zakonskih odredbi od strane Vrhovnog suda, prouzrokovalo je nepoštovanje načela jednakosti sredstava od strane stranaka u postupku [...]”.
24. Konkretnije, podnositeljke zahteva smatraju: “Vrhovni sud je gore navedenim rešenjem postupio kao da se radi o posebnim presudama kada je računao vrednost predmeta spora. Vrhovni sud je pogrešno protumačio ove zakonske odredbe pošto vrednost predmeta spora kojim je vezan Vrhovni sud prelazi vrednost od 3.000,00 € (što je u imovinskopravnim sporovima uslov za podnošenje revizije), uzimajući u obzir ukupnu vrednost predmeta spora koja je navedena i u odluci prvostepenog suda, pošto se ne radi o zasebnim sporovima, već o jednom jedinstvenom sporu, a kao vrednost predmeta spora smatra se ukupna vrednost, pa je stoga ovakav zaključak Vrhovnog suda Kosova u potpunoj suprotnosti sa odredbama Zakona o parničnom postupku”.
25. Pored toga, podnositeljke zahteva se pozivaju i na stav 1. člana 30. i stav 1. člana 32. ZPP-a, navodeći da su zahtevi podnositeljki zahteva zasnovani na istom pravnom i činjeničnom osnovu, pošto se odnose na jednog tuženog i iste zahteve za sve tužioce. S tim u vezi, podnositeljke zahteva podvlače sledeće: “Vrhovni sud se gore navedenim rešenjem pogrešno pozvao na zakonske odredbe Zakona o parničnom postupku, pošto je u obrazloženju ove odluke Vrhovni sud postupio kao da se radi o posebnim sporovima, takođe pogrešno je protumačio i zakonske odredbe člana 268. ZPP-a [Svaki suparničar u parničnom postupku je stranka za sebe, te njegove izvršene proceduralne radnje ili neizvršavanje takvih radnji ne idu ni u korist ni na štetu drugih suparničara]. Ova odredba koja je istaknuta u obrazloženju rešenja Vrhovnog suda uopšte se ne odnosi na predmet ove parnične stvari, ova odredba se shvata kao opšta odredba koja se odnosi na procesni položaj suparničara, kao i procesne radnje i dejstva tih radnji u okviru instituta suparničarstva. Dakle, ovim članom je u principu, uopšteno utvrđeno da su suparničari u parničnom postupku samostalne stranke i da preduzimanje ili nepreduzimanje procesnih radnji od strane bilo kog od suparničara ne ide ni u korist ni na štetu drugih suparničara. Ovom odredbom se uređuje

takozvano jedinstveno suparničarstvo, pri čemu se za svakog od suparničara mogu donositi različite odluke ili odluke različitog sadržaja. Ovaj član se shvata kao opšta odredba i kao takva u principu, jer se ne može u svim slučajevima shvatati i primenjivati kao takva. To stoga što se u pojedinim slučajevima, kada se po zakonu ili zbog posebne prirode nekog pravnog odnosa, spor u vezi sa njim može rešiti na jednak način prema svim suparničarima. U ovom slučaju, svi oni se smatraju kao jedna partijska stranka, tako da se kad jedan od suparničara ne izvrši neku procesnu radnju, dejstvo procesnih radnji koje je izvršio drugi suparničar odnosi i na one koji te procesne radnje nisu preduzeli. U slučaju da se izvršene procesne radnje suparničara međusobno razlikuju (nisu usklađene u sadržajnom smislu), onda će sud uzeti u obzir onu procesnu radnju koja je najpovoljnija za sve suparničare”.

26. Na kraju, podnositeljke zahteva traže od Suda: (i) da utvrdi povredu člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP i članova 32, 54. i 102. Ustava; (ii) da proglasi ništavim rešenje [Rev. br. 216/2023] Vrhovnog suda od 19. juna 2023. godine; kao i (iii) da vrati predmet Vrhovnom sudu kako bi dozvolio reviziju podnositeljki zahteva i na taj način preinačio presudu [Ac. br. 3023/20] Apelacionog suda od 7. aprila 2023. godine i ostavio na snazi presudu [C. br. 237/18] Osnovnog suda od 10. januara 2020. godine.

Relevantne ustavne i zakonske odredbe

USTAV REPUBLIKE KOSOVO

Član 31.

[Pravo na pravično i nepristrasno suđenje]

“1. Svakom se garantuje jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima i nosiocima javnih.

2. Svako ima pravo na javno, nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama ili za bilo koje krivično gonjenje koje je pokrenuto protiv njega/nje, u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog, zakonom ustanovljenog, suda.

3. Suđenje je javno, osim u slučajevima kada sud, iz posebnih razloga, smatra da je isključivanje štampe ili javnosti, u korist pravde, ako bi njihovo prisustvo moglo naškoditi javnom redu ili nacionalnoj sigurnosti, interesima maloletnika, ili zaštiti privatnog života stranaka u postupku, na zakonom propisan način.

4. Svako ko je optužen za krivično delo ima pravo da ispituje prisutne svedoke i da zahteva obavezno pojavljivanje svedoka, veštaka i ostalih lica, koja mogu razjasniti činjenice.

5. Svako ko je optužen za krivično delo će se smatrati nevinim, sve dok se ne dokaže njegova/njena krivica, u saglasnosti sa zakonom”.

Član 32.

[Pravo na pravno sredstvo]

“Svako lice ima pravo da koristi pravna sredstva na sudske i administrativne odluke, koje uskraćuju njena/njegova prava ili interese, na zakonom propisan način”.

Član 54.

[Sudska zaštita prava]

“Svako ima pravo na sudsku zaštitu u slučaju kršenja ili uskraćivanja nekog prava koje je garantovano ovim Ustavom, kao i pravo na efikasne pravne mere ukoliko se utvrdi da je pravo prekršeno”.

Član 102.
[Opšta načela sudskog sistema]

- “1. Sudsku vlast u Republici Kosovo sprovode sudovi.
2. Sudska vlast je jedinstvena, nezavisna, pravična, apolitična ii nepristrasna, i obezbeđuje jednak pristup sudovima.
3. Sudovi sude na osnovu Ustava i zakona.
4. Sudije trebaju biti nezavisne i nepristrasne pri obavljanju svojih dužnosti.
5. Garantuje se pravo na sudsku odluku, osim ako je zakonom drugačije određeno. Pravo korišćenja vanrednih pravnih mera, je regulisano zakonom. Zakonom se može odobriti pravo na neposredno podnošenje predmeta Vrhovnom sudu, i u takvim slučajevima nema pravo na žalbu”.*

EVROPSKA KONVENCIJA O LJUDSKIM PRAVIMA

Član 6.
(Pravo na pravično suđenje)

*“1. Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. Presuda se izriče javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti s celog ili s dela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbednosti u demokratskom društvu, kada to zahtevaju interesi maloletnika ili zaštita privatnog života stranaka, ili u meri koja je, po mišljenju suda, nužno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naškodi interesima pravde.
[...]*”

ZAKON br. 03/L-006 O PARNIČNOM POSTUPKU

4. Utvrđivanje vrednosti predmeta spora

Član 30.
(bez naslova)

*“30.1 Tužilac ima dužnost da u imovinsko – pravnim sporovima, u tužbi utvrdi vrednost predmeta spora. Kao vrednost predmeta spora se ima u vidu sama vrednost glavnog zahteva.
30.2 Kamate, troškovi postupka, ugovoreni penaliteti i ostali zahtevi se ne uzimaju u obzir ukoliko ne predstavljaju glavni zahtev”.*

Član 32.
(bez naslova)

*“32.1 Ukoliko podignuta tužba protiv jednog optuženog uključuje nekoliko zahteva koji se oslanjaju na istu faktičku i pravnu osnovu, onda se vrednost predmeta spora utvrđuje prema sumi opšte vrednosti svih zahteva.
32.1 Ukoliko tužbeni zahtevi proizilaze iz različite osnove, ili ukoliko su podignute prema nekoliko optuženih, vrednost predmeta spora se utvrđuje prema vrednosti svakog zahteva posebno”.*

Član 36.
(bez naslova)

“Ukoliko tužitelj nije uopšte pomenuo vrednost predmeta spora u tužbi podnetoj sudu, ili ukoliko je on predstavio veoma visoku ili mnogo nižu vrednost nego što je ona stvarno, onda sud prema službenoj dužnosti ili prema (prapsimit), optužene stranke, najkasnije na pripremnom ročištu, ako ono nije održano, onda na ročištu za glavnu raspravu pravnog pitanja, ali pre nego što počne razmatranje glavnog pitanja, brzo i na prikladan način će odrediti, odnosno će verifikovati tačnost vrednosti date tužbi od stranke tuženika. U ovakvim slučajevima sud odlučuje rešenjem protiv kojeg se ne dozvoljava žalba”.

POGLAVLJE XIV
VANREDNA PRAVNA SREDSTVA

REVIZIJA

Član 211.
(bez naslova)

[...]

211.2 Revizija se ne dozvoljava u imovinsko pravnim sporovima u kojima se tužbeni zahtev odnosi na novčane zahteve, predaju stvari, ili ispunjavanjem neke druga polaganja, ukoliko vrednost predmeta spora u delu pobijenom presudom ne prelazi sumu od 3,000 €.

211.3 Revizija se ne dozvoljava u imovinsko pravnim odnosima u kojima se tužbeni zahtev ne odnosi na novčane zahteve, na predaju stvari ili na ispunjavanje neke druga polaganja, ukoliko vrednost predmeta spora navedenog u tužbi tužioca ne prelazi sumu od 3,000 €. [...]

Član 214.
(bez naslova)

214.1 Revizija se može podneti:

- a) zbog kršenja odredbi parničnog postupka iz člana 188 ovog zakona do kojeg je došlo u postupku drugostepenog suda;*
- b) zbog pogrešne primene materijalnog prava;*
- c) zbog prevazilažanja tužbenog zahteva ukoliko je ova nepravilnost učinjena u postupku vođenom na drugostepenom sudu.*

214.2 Revizija se ne može podneti zbog pogrešnog ili nepotpunog konstatovanja faktičkog stanja.

[...]“

POGLAVLJE XVI
SUPARNIČARSTVO

Član 268.
(bez naslova)

“Svaki suparničar u parničnom postupku je stranka za sebe, te njegove izvršene proceduralne radnje ili neizvršavanje takvih radnji ne idu ni u korist ni na štetu drugih suparničara”.

Član 269.
(bez naslova)

“269.1 Ukoliko se prema zakonu ili zbog prirode pravnog odnosa spor može da se reši samo na isti način prema svim suparničarima (jedinствeno suparničarstvo) u tom slučaju oni se svi smatraju kao jedna jedina parnična stranka tako da u slučaju kada neko od suparničara ne izvršava neku proceduralnu radnju, dejstvo proceduralnih radnji izvršenih od drugog suparničara se odnosi i na one koji nisu izvršili takve radnje.

269.2 Ukoliko suparničari izvršavaju proceduralne radnje koje se razlikuju međusobno u tom slučaju sud uzima u obzir onu proceduralnu radnju koja je najpovoljnija za sve njih”.

**ZAKON BR. 04/L-118 O IZMENAMA I DOPUNAMA ZAKONA BR. 03/L-006
O PARNIČNOM POSTUPKU**

Član 11.
(bez naslova)

“Član 218. bazičnog zakona preformuliše se tekstom koji glasi:

Član 218.

1. Revizija koja je podneta po isteku roka, nedozvoljena ili nepotpuna, prvostepeni sud odbacuje rešenjem bez održavanja sudske rasprave.

2. Revizija je nedozvoljena ako:

a) podnese lice koje nije ovlašćeno za podnošenje revizije;

b) ako reviziju podnese lice koje je povuklo reviziju;

c) ako lice koje podnese reviziju nema neki interes za njeno podnošenje;

d) ako je revizija podneta protiv presude, protiv koje prema zakonu ne može da se podnese”.

Ocena prihvatljivosti zahteva

27. Sud prvo razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti koji su utvrđeni Ustavom i dalje precizirani Zakonom i Poslovníkom.

28. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, kojima je utvrđeno:

“1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

[...]

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom”.

29. Sud se takođe poziva i na član 47. [Individualni zahtevi], član 48. [Tačnost podneska] i član 49. [Rokovi] Zakona, kojima je propisano:

Član 47.
[Individualni zahtevi]

“1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva”.

Član 48.
[Tačnost podneska]

“Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori”.

Član 49.
[Rokovi]

“Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku”.

30. Kada je u pitanju ispunjenost ovih uslova, Sud utvrđuje da su podnositeljke zahteva: (i) ovlašćene strane; (ii) da osporavaju akt javnog organa, odnosno rešenje [Rev. br. 216/2023] Vrhovnog suda od 19. juna 2023. godine u vezi sa presudom [Ac. br. 3023/2020] Apelacionog suda od 7. aprila 2023. godine i presudom [C. br. 237/18] Osnovnog suda od 13. decembra 2020. godine; (iii) da su naglasile za koja prava i slobode tvrde da su im povređena; (iv) da su iscrpele sva zakonom određena pravna sredstva; kao i (v) da su podnele svoj zahtev u propisanom zakonskom roku.
31. Sud takođe naglašava da zahtev nije očigledno neosnovan na ustavnim osnovama, kao što je predviđeno u stavu 2 pravila 34 Poslovnika o radu, prema tome on se mora proglasiti prihvatljivim i razmotriti u meritumu.

Meritum

32. Najpre, Sud podseća na to da se okolnosti konkretnog slučaja tiču tužbenog zahteva podnositeljki zahteva i njihovih roditelja protiv Osiguravajućeg društva za naknadu materijalne i nematerijalne štete zbog smrti njihovog brata u saobraćajnoj nesreći, koji je bio osiguran kod tog društva. Osnovni sud je presudom [C. br. 237/18] od 13. decembra 2020. godine, usvojio tužbeni zahtev podnositeljki zahteva i njihovih roditelja u odnosu na materijalnu i nematerijalnu štetu, pri čemu je podnositeljicama zahteva pojedinačno, za nematerijalnu štetu, dosuđena naknada u iznosu od 8.000 € (osam hiljada evra), a svakom od roditelja naknada u iznosu od 10.000 € (deset hiljada evra). Kao rezultat žalbe Osiguravajućeg društva, Apelacioni sud je presudom [Ac. br. 3023/2020] od 7. aprila 2023. godine, potvrdio naknadu za materijalnu i nematerijalnu štetu u odnosu na roditelje podnositeljki zahteva, te preinačio presudu Osnovnog suda na taj način što je za svaku od podnositeljki zahteva iznos od 8.000 € (osam hiljada evra) smanjio na 5.000 € (pet hiljada evra). Podnositeljke zahteva su podnele reviziju protiv presude Apelacionog suda, koju je Vrhovni sud, rešenjem [Rev. br. 216/2023] od 19. juna 2023. godine, odbacio kao nedozvoljenu, sa obrazloženjem da vrednost predmeta spora u pobijanom delu presude ne prelazi iznos od 3.000 € (tri hiljade evra) za svaku od njih i da je iste smatrao jedinstvenim suparničarima, gde procesni položaj jednog suparničara ne zavisi od procesnog položaja ostalih suparničara, tako da se i vrednost spora uzima posebno za svaku od njih.
33. Podnositeljke zahteva u svom zahtevu pred Sudom osporavaju gore navedeno utvrđenje Vrhovnog suda da je njihova revizija bila nedozvoljena, navodeći da ovo utvrđenje predstavlja povredu njihovih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih članom 31. Ustava u vezi sa članom 6.EKLJP, kao i članovima 32. i 54. i stavovima 3. i 5. člana 102.

Ustava. To stoga što, prema njihovim navodima, vrednost predmeta njihovog spora prelazi iznos od 3.000 € (tri hiljade evra), iz razloga što njihovizahtevi nisu posebni sporovi, već predstavljaju jedinstveni zahtev, između ostalog i zbog toga što se zasnivaju na istom pravnom i činjeničnom osnovu i odnose na jednog tuženog, a takođe sadrže i iste zahteve za sve tužioce.

34. U nastavku navoda podnositeljki zahteva, Sud će primeniti standarde sudske prakse ESLJP-a, u skladu sa kojom je on, na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, dužan da tumači osnovna prava i slobode zagarantovane Ustavom. U tom smislu, Sud najpre ističe da pitanje odbijanja ili nedozvoljavanja revizije zbog toga što ista ne dostiže zakonom utvrđenu vrednost spada u okvire načela ili prava na pristup sudu, zagarantovanog članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP (vidi slučaj Suda KI96/22, podnosilac *Naser Husaj i Uliks Husaj*, rešenje o neprihvatljivosti od 29. avgusta 2023. godine, stav 49).
35. Shodno tome, uskraćivanje prava na pristup sudu ima za posledicu i uskraćivanje delotvornog pravnog sredstva i sudske zaštite prava, za koja prava podnositeljke zahteva takođe tvrde da su im povređena proizvoljnim zaključcima Vrhovnog suda koji se odnose na procenu vrednosti predmeta spora, kao preduslova za ocenu osnovanosti predmeta (vidi slučaj Suda [KI143/21](#), podnosilac *Avdyl Bajgora*, presuda od 25. novembra 2021. godine, stav 60).
36. Sledom navedenog, Sud se poziva na utvrđenje Vrhovnog suda da je revizija podnositeljki zahteva nedozvoljena zbog vrednosti predmeta spora, pa će stoga razmotriti njihov navod koji se odnosi na pitanje dozvoljenosti revizije.
37. U kontekstu napred pomenutog navoda, podnositeljke zahteva navode sledeće: *“Vrhovni sud je gore navedenim rešenjem postupio kao da se radi o posebnim presudama kada je računao vrednost predmeta spora. Vrhovni sud je pogrešno protumačio ove zakonske odredbe pošto vrednost predmeta spora kojim je vezan Vrhovni sud prelazi vrednost od 3.000,00 € (što je u imovinskopravnim sporovima uslov za podnošenje revizije), uzimajući u obzir ukupnu vrednost predmeta spora koja je navedena i u odluci prvostepenog suda, pošto se ne radi o zasebnim sporovima, već o jednom jedinstvenom sporu, a kao vrednost predmeta spora smatra se ukupna vrednost, pa je stoga ovakav zaključak Vrhovnog suda Kosova u potpunoj suprotnosti sa odredbama Zakona o parničnom postupku”*.
38. S obzirom na navedeno, okolnosti konkretnog slučaja se odnose na to da li je Vrhovni sud, time što je proglasio da je *“revizija nedozvoljena”* kroz tumačenje procesnih odredbi na veoma formalni način, nesrazmerno uticao na mogućnost podnositeljki zahteva da od Vrhovnog suda dobiju meritornu odluku u svom predmetu (vidi slučaj Suda KI96/22, podnosilac *Naser Husaj i Uliks Husaj*, citiran iznad, stav 50).
39. U nastavku i u gore navedenom smislu, Sud će se prvo pozvati na presudu Velikog veća ESLJP-a, [Zubac protiv Hrvatske](#) [br. 40160/12, presuda od 5. aprila 2018. godine], koji je, između ostalog, uspostavio opšta načela u vezi dozvoljenosti revizije, a koje se odnosi na prag zakonom utvrđene vrednosti. Zbog relevantnosti ovog slučaja u odnosu na okolnosti konkretnog slučaja, Sud ukratko ističe činjenice predmeta *Zubac protiv Hrvatske*. Konkretnije, u ovom slučaju podnositeljka zahteva je podnela građansku tužbu, čiji je predmet njen prvi advokat procenio na vrednost od 10.000 HRK (deset hiljada kuna) ili oko 1.400 (hiljadu četiri stotine evra), čiju je vrednost na pripremnoj sednici nakon promene advokata, preračunala na 105.000 HRK (sto pet hiljada kuna). Međutim, „*građanska tužba*“ koja se pominje u tužbi mogla se promeniti samo posebnom sudskom odlukom, što u toj fazi više nije bilo moguće, i uprkos tome što su

sudovi koristili novu cifru u obračunu sudskih taksi, reviziju podnositeljke zahteva je Vrhovni sud odbacio kao nedozvoljenu, sa obrazloženjem da vrednost spora ne dostiže zakonom utvrđeni prag vrednosti za podnošenje revizije, jer promena vrednosti spora kroz dokument prvostepenog zahteva nije izvršena na valjan način. U ovom slučaju, ESLJP nije utvrdio povredu stava 1. člana 6. EKLJP, ali je tokom svoje ocene razvio neke kriterijume koje je ovaj Sud naknadno primenio, između ostalih, u sledećim predmetima: [Jureša protiv Hrvatske](#) [br. 24079/11, presuda od 22. maja 2018. godine, stavovi 41-45], [Lazarević protiv Bosne i Hercegovine](#) [br. 29422/17, presuda od 14. januara 2020. godine, stavovi 28-35] i [Makrylakis protiv Grčke](#) [br. 34812/15, presuda od 17. novembra 2022. godine, stavovi 36-52].

40. Prateći logiku predmeta ESLJP-a, *Zubac protiv Hrvatske*, Sud će prvo predstaviti (i) sažetak relevantnih načela, odnosno (a) opšta načela ESLJP-a za pristup sudu koliko su relevantna u okolnostima konkretnog slučaja; i (b) opšta načela za pristup višim sudovima i ograničenja *ratione valoris* u tom pogledu, uključujući prema načelima razvijenim u slučaju *Zubac protiv Hrvatske*, a zatim (ii) primeniti ova načela na okolnosti konkretnog slučaja.

(a) Opšta načela o pristupu sudu

41. Pravo na pristup sudu je sastavni deo prava na pravično i nepristrasno suđenje na osnovu stava 1 člana 6. EKLJP-a. Osnovna načela u vezi sa ovim pravom su propisana u predmetu ESLJP-a: [Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) [br. 4451/70, presuda od 21. februara 1975. godine, stavovi 28 – 36]. U tom predmetu, ESLJP je utvrdio da je pravo na pristup sudu bio inherentni aspekt garancija sadržanih u članu 6. EKLJP-a, koji se odnosi na načela vladavine prava i izbegavanja proizvoljnosti vlasti na kojima se zasniva veći deo načela sadržanih u EKLJP-u. Stoga, stav 1 člana 6, svakome osigurava pravo na rešenje u vezi sa zahtevom u pogledu građanskih prava i obaveza u sudu (vidi predmete ESLJP-a [Roche protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) [VV], br. 32555/96, presuda od 19. oktobra 2005. godine, stav 116; vidi takođe [Z i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) [VV], br. 29392/95, presuda od 10. maja 2001. godine, stav 91; [Cudak protiv Litvanije](#) [VV], br. 15869/02, presuda od 23. marta 2010. godine, stav 54; i [Grkokatolička parohija Lupeni i drugi protiv Rumunije](#) [VV], br. 76943/11, presuda od 29. novembra 2016. godine, stav 84 (izvodi)).
42. Prema sudskoj praksi ESLJP-a, pravo na pristup sudu mora biti „praktično i delotvorno“, a ne „teorijsko ili iluzorno“ (vidi, u tom smislu, [Bellet protiv Francuske](#), [br. 42527/98, presuda od 4. decembra 1995. godine, stav 36]). Ovo zapažanje se posebno odnosi na garancije predviđene članom 6. EKLJP-a, imajući u vidu istaknuto mesto koje pravo na pravično suđenje zauzima u demokratskom društvu (vidi slučajeve ESLJP-a [Princ Hans-Adam II Lihtenštajna protiv Nemačke](#) [VV], br. 42527/98, presuda od 12. jula 2001. godine, stav 45, i [Grkokatolička parohija Lupeni i drugi protiv Rumunije](#) [VV], citiran iznad, stav 86)).
43. Međutim, pravo na pristup sudu nije apsolutno, ali može biti podložno ograničenjima koja su implicitno dozvoljena pošto pravo na pristup sudu po samoj svojoj prirodi zahteva uređenje od države, koje može varirati u pogledu vremena i mesta u zavisnosti od potreba i resursa zajednice i pojedinaca (vidi [Stanev protiv Bugarske](#) [VV], br. 36760/06, presuda od 17. januara 2012. godine, stav 230). Prilikom utvrđivanja ovog propisa, države ugovornice EKLJP-a uživaju određenu slobodu procene. Međutim, primenjena ograničenja ne smeju ograničiti ili umanjiti pristup koji je dostupan pojedincu na način ili u meri koja umanjuje samu suštinu prava. Štaviše, ograničenje neće biti kompatibilno sa stavom 1 člana 6. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razuman odnos srazmernosti između upotrebljenih sredstava i legitimnog cilja koji se

želi postići (vidi predmet ESLJP-a [Grkokatolička parohija Lupeni i drugi protiv Rumunije \[VV\]](#), citiran iznad, stav 89 sa daljim referencama).

44. ESLJP je u svojoj praksi takođe naglasio nije njegov zadatak da se bavi greškama u činjenicama i zakonu koje je navodno počinio nacionalni sud osim ako, i u meri u kojoj nisu izazvali povredu prava i sloboda zaštićenih EKLJP-om (vidi, između ostalog, [García Ruiz protiv Španije \[VV\]](#), broj 30544/96, presuda od 12. februara, stav 28 i [Perez protiv Francuske \[VV\]](#), br. 47287/99, presuda od 12. februara 2004, stav 82). Normalno, pitanja kao što su težina koju nacionalni sudovi daju datim dokazima ili nalazima ili ocenama koje su pred njima na razmatranju ne bi trebalo da razmatra ESLJP, jer ne bi trebalo da deluje kao četvrta instanca i stoga ne dovodi u pitanje presudu nacionalnih sudova prema stavu 1. člana 6. EKLJP, osim ako se njihovi nalazi mogu smatrati „*proizvoljnim ili očigledno nerazumnim*” (vidi, između ostalog, [Bochan protiv Ukrajine \(br. 2\) \[VV\]](#), br. 22251/08, presuda od 5. februara 2015. godine, stav 61).

(b) Opšta načela o pristupu višim sudovima u odnosu na ograničenja *ratione valoris*

45. Prema pojašnjenjima datim kroz sudsku praksu ESLJP-a, član 6. EKLJP-a ne obavezuje ugovorne strane da osnivaju apelacione ili kasacione sudove. Međutim, tamo gde takvi sudovi postoje, neophodno je poštovati garancije iz člana 6. EKLJP, na primer u onome što garantuje strankama u sporu efektivno pravo na pristup sudovima radi utvrđivanja njihovih građanskih prava i obaveza (vidi slučajeve Suda, [Andrejeva protiv Letonije \[VV\]](#), br.55707/00, presuda od 18. februara 2009. godine, stav 97; vidi takođe [Levages Prestations Services protiv Francuske](#), br. 21920/93, presuda od 23. oktobra 1996. godine, stav 44, Izveštaji o presudama i odlukama 1996-V; [Brualla Gómez de la Torre protiv Španije](#), br. 155/1996/774/975, presuda od 19. decembra 1997. godine, stav 37, Izveštaji 1997-VIII, i [Annoni di Gussola i drugi protiv Francuske](#), br. 31819/96 i 33293/96, NR. presuda od 14. februara 2001, stav 54).
46. Prema njegovoj sudskoj praksi ipak, nije zadatak ESLJP-a da izražava stav o tome da li su politike koje su odabrale ugovorne strane, a koje određuju ograničenja pristupa sudu, odgovarajuće ili ne; već je njegov zadatak ograničen samo na utvrđivanju da li njihovi izbori u toj oblasti proizvode posledice koje su u skladu sa EKLJP-om. Slično tome, uloga ESLJP-a nije da rešava sporove oko tumačenja domaćeg zakona koji uređuje taj pristup, već da utvrdi da li su efekti takvog tumačenja, odnosno tumačenje procesnih garancija od strane domaćeg suda, u skladu sa načelima koje sadrži EKLJP u smislu načela koja se odnose na pristup sudu (vidi, na primer, [Platakou protiv Grčke](#), br. 38460/97, stavovi 37-39, [Yagtzilar i drugi protiv Grčke](#), br. 41727/98, presuda od 10. jula 2002. godine, stav 25, i [Bulfracht Ltd protiv Hrvatske](#), br. 53261/08, presuda od 21. juna 2011. godine, stav 35).
47. S tim u vezi treba ponoviti da način na koji se primenjuje stav 1 člana 6. EKLJP-a u apelacionim ili kasacionim sudovima zavisi od posebnih karakteristika predmetnog postupka i treba se uzeti u obzir celina razvijenih postupaka u domaćem pravnom sistemu i uloga kasacionog suda u njemu; kriterijumi prihvatljivosti žalbe za pravna pitanja mogu biti stroži od onih za redovnu žalbu (vidi [Levages Prestations Services protiv Francuske](#), citiran iznad, stav 45; [Brualla Gómez de la Torre protiv Španije](#), citiran iznad, stav 37; i [Kozlica protiv Hrvatske](#), br. 29182/03, presuda od 2. novembra 2006. godine, stav 32; vidi takođe [Shamoyan protiv Jermenije](#), br. 18499/08, presuda od 7. jula 2015. godine, stav 29).
48. ESLJP je dalje priznao da je primena zakonskog praga *ratione valoris* za žalbe vrhovnom sudu i/ili višem, legitiman i razuman proceduralni zahtev s obzirom na samu suštinu

uloge takvih sudova da se bave samo stvarima od neophodnog značaja (vidi [Brualla Gómez de la Torre protiv Španije](#), citiran iznad, stav 36; [Kozlica protiv Hrvatske](#), citiran iznad, stav 33; [Bulfracht LTD protiv Hrvatske](#), citiran iznad, stav 34; [Dobrić protiv Srbije](#), br. 2611/07 i 15276/07, presuda od 21. juna 2011. godine, stav 54; i [Jovanović protiv Srbije](#), 32299/08, presuda od 2. oktobra 2012. godine, stav 48).

49. Štaviše, prilikom rešavanja pitanja o tome da li je postupak pred apelacionim ili kasacionim sudovima bio u skladu sa zahtevima stava 1 člana 6. EKLJP-a, ESLJP je uzeo u obzir u kojoj meri je predmet razmotren pred nižim sudovima, uključujući (ne) postojanje pitanja koja se odnose na pravičnost postupaka koji se vode pred nižim sudovima, kao i na prirodu uloge dotičnog suda (vidi, za relevantna razmatranja, predmet [Levages Prestations Services protiv Francuske](#), stavovi 45 - 49; predmet [Brualla Gómez de la Torre protiv Španije](#), citiran iznad, stavovi 37 - 39; predmet [Sotiris i Nikos Koutras ATTEE protiv Grčke](#), br. 39442/98, presuda od 16. novembra 2000. godine, stav 22; i [Nakov protiv bivše jugoslovenske Republike Makedonije](#) (odluka), br. 68286/01, presuda od 24. oktobra 2002. godine).
50. Takođe, u vezi sa primenom zakonskih ograničenja *ratione valoris* na pristup višim sudovima, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, kao što je gore razrađeno, prilikom ocene da li su takva zakonska ograničenja tumačena veoma formalno i shodno tome nesrazmerno pravu na pristup sudu, Sud u različitom stepenu treba da uzme u obzir i određene dalje faktore, odnosno (i) predvidljivost ograničenja, (ii) da li podnosilac zahteva ili tužena država treba da snosi negativne posledice grešaka učinjenih tokom postupka koji su doveli do uskraćivanja pristupa vrhovnom sudu podnosiocu zahteva i (iii) da li se može reći da dotična ograničenja uključuju „preterani formalizam“ (vidi konkretno, predmete [Garžičić protiv Crne Gore](#), br. 17931/07, presuda od 21. septembra 2010. godine, stavovi 30 - 32; [Dobrić protiv Srbije](#), citiran iznad, stavovi 49 - 51; [Jovanović protiv Srbije](#), citiran iznad, stavovi 46 - 51; [Egić protiv Hrvatske](#), br. 32806/09, presuda od 5. juna 2014. godine, stavovi 46 - 49 i 57; [Sociedad Anónima del Ucieza protiv Španije](#), br. 38963/08, presuda od 4. novembra 2014. godine, stavovi 33 35; i [Hasan Tunç i drugi protiv Turske](#), br. 19074/05, presuda od 31. januara 2017. godine, stavovi 30-34). Svaki od ovih kriterijuma će biti detaljnije objašnjen u nastavku, na osnovu sudske prakse ESLJP-a.
51. Pored toga i koliko je relevantno u okolnostima konkretnog slučaja, Sud će predstaviti načela razvijena od strane ESLJP-a u vezi sa tri napred navedena kriterijuma.
- (i) *predvidivost ograničenja*
52. Što se tiče prvog od gore navedenih kriterijuma, ESLJP je u više slučajeva poseban značaj pridavao pitanju da li se postupak koji će se pratiti u vezi sa žalbom na žalbeno pitanje može smatrati predvidivim sa stanovišta stranke u postupku. Ovo ima za cilj da se utvrdi da sankcija za nepoštovanje tog postupka ne krši načelo srazmernosti (vidi na primer, [Mohr protiv Luksemburga](#), br. 29236/95, odluka od 20. aprila 1999. godine; [Lanschützer GmbH protiv Austrije](#), br. 17402/08, odluka od 18. marta 2014. godine, stav 33 i [Henrioud protiv Francuske](#), br. 21444/11, presuda od 5. novembra 2015. godine, stavovi 60-66).
53. Koherentna unutrašnja sudska praksa i dosledna primena te prakse obično su dovoljni da se ispuni kriterijum predvidljivosti u vezi ograničenja pristupa višem sudu (vidi, na primer, predmet ESLJP-a, [Levages Prestations Services protiv Francuske](#), citiran iznad, stav 42; [Brualla Gómez de la Torre protiv Španije](#), citiran iznad, stav 32; [Lanschützer GmbH protiv Austrije](#), citiran iznad, stav 34 i, s druge strane, [Dumitru Gheorghe protiv Rumunije](#), br. 33883/06, presuda od 12. aprila 2016. godine, stavovi 32 - 34).

54. ESLJP se rukovodio istim razmatranjem kada je pristupio predmetima koji se odnose na ograničenja u pristupu višim sudovima *ratione valoris* (vidi [Jovanović protiv Srbije](#), citiran iznad, stav 48, i [Egić protiv Hrvatske](#), citiran iznad, stavovi 49 i 57). ESLJPu svojoj sudskoj praksi takođe uzima u obzir pristup podnosioca zahteva odgovarajućoj praksi i da li je njega ili nju zastupao kvalifikovani advokat (vidi [Levages Prestations Services protiv Francuske](#), citiran iznad, stav 42, i [Henrioud protiv Francuske](#), citiran iznad, stav 61).

(ii) *Snošenje negativnih posledica kao rezultat grešaka koje su počinjene tokom postupka – odnos između pojedinca i države*

55. Što se tiče drugog kriterijuma, ESLJP je često rešavao pitanje srazmernosti tako što je identifikovao proceduralne greške do kojih je došlo tokom postupka koji su na kraju sprečili podnosioca zahteva da uživa pristup sudu i odlučujući da li je podnosilac zahteva bio preterano opterećen tim greškama. Kada je relevantna greška u postupku nastala samo na jednoj strani, odnosno na strani podnosioca zahteva ili nadležnih organa, a posebno sudova, ESLJP je u principu stavio teret na pojedinca/organ koji je napravio relevantnu grešku (vidi, na primer, predmete ESLJP-a [Laskowska protiv Poljske](#), br. [77765/01](#), presuda od 13. marta 2007. godine, stavovi 60 - 61; [Jovanović protiv Srbije](#), citiran iznad, stav 46 in fine; [Šimecki protiv Hrvatske](#), br. 15253/10, presuda od 30. aprila 2014. godine, stavovi 46 - 47; predmet [Egić protiv Hrvatske](#), stav 57; i [Sefer Yilmaz i Meryem Yilmaz protiv Turske](#), br. 611/12, presuda od 17. novembra 2015. godine, stavovi 72-73).

56. Međutim, problematičnije su one situacije u kojima je došlo do proceduralnih grešaka kako na strani podnosioca zahteva tako i na strani nadležnih organa, posebno suda(ova). U takvim slučajevima ne postoji jasno pravilo u sudskoj praksi ESLJP-a o pitanju na koga treba staviti teret; rešenje onda zavisi od svih okolnosti slučaja gledajući u celini. S tim u vezi, mogu se razlikovati neki sledeći vodeći kriterijumi iz sudske prakse ESLJP-a.

57. Prvo, potrebno je utvrditi da li je podnosilac zahteva bio zastupan u toku postupka i da li su podnosilac zahteva i/ili njegov pravni zastupnik pokazali potrebnu revnost u preduzimanju relevantnih procesnih radnji. U stvari, procesna prava obično idu paralelno sa procesnim obavezama. ESLJP takođe naglašava da stranke u postupku treba da pokažu pažnju u poštovanju proceduralnih koraka u vezi sa njihovim slučajem (vidi, predmete ESLJP-a, [Bakowska protiv Poljske](#), br. 33539/02, presuda od 12. januara 2010. godine, stav 54; vidi takođe, *mutatis mutandis*, predmet [Unión Alimentaria Sanders S.A. protiv Španije](#), br. [11681/85](#), presuda od 7. jula 1989. godine, stav 35). Štaviše, ESLJP je stavio naglasak na pitanje da li je pravno zastupanje bilo dostupno podnosiocu zahteva (vidi, na primer, predmete ESLJP-a [Levages Prestations Services protiv Francuske](#) citiran iznad, stav 48, i [Lorger protiv Slovenije](#) br. 54213/12, odluka od 26. januara 2016. godine, stav 22).

58. Drugo, ESLJP uzima u obzir i to da li su greške mogle da se izbegnu od samog početka (vidi, na primer, [Edificaciones March Gallego S.A. protiv Španije](#), presuda od 19. februara 1998. godine, stav 35).

59. Treće, ESLJP ocenjuje da li se greške uglavnom ili objektivno pripisuju podnosiocu zahteva ili nadležnim organima, posebno sudu(ovima). Konkretno, ograničenje pristupa sudu bi bilo nesrazmerno ako bi neprihvatljivost pravnog sredstva bila rezultat pripisivanja krivice podnosiocu zahteva za koju on ili ona nisu bili objektivno odgovorni (vidi [Examiliotis protiv Grčke \(br. 2\)](#), br. 28340/02, presuda od 4. maja 2006. godine stav 28; vidi takođe [Platakou protiv Grčke](#), citiran iznad, stavovi 39 i 49; [Sotiris i Nikos](#)

[Koutras ATTEE protiv Grčke](#), citiran iznad, stav 21; i [Freitag protiv Nemačke](#), br. 71440/01, presuda od 19. jula 2007. godine, stavovi 39-42).

(iii) *preterani formalizam prilikom tumačenja i primene zakona*

60. Što se tiče trećeg kriterijuma, ESLJP ističe da je poštovanje formalizovanih pravila parničnog postupka, kojim stranke obezbeđuju rešavanje građanskog spora, dragoceno i važno jer može ograničiti diskrecionu slobodu, obezbediti jednakost oružja, sprečiti proizvoljnost, obezbediti efikasno rešavanje spora i presuđivanje u razumnom roku i obezbediti pravnu sigurnost i poštovanje suda.
61. Međutim, u sudskoj praksi ESLJP-a je dobro utvrđeno da „*preterani formalizam*“ može biti u suprotnosti sa zahtevom da se obezbedi praktično i efektivno pravo na pristup sudu na osnovu stava 1 člana 6. EKLJP-a (vidi stav 77 iznad). Ovo se obično dešava u slučajevima veoma striktnekonstrukcije proceduralnog pravila koje sprečava razmatranje osnovanosti radnje podnosioca zahteva, uz prateći rizik da će njegovo ili njeno pravo na delotvornu sudsku zaštitu biti povređeno (vidi slučajeve ESLJP-a, [Běleš i drugi protiv Češke Republike](#), br. 47273/99, presuda od 12. novembra 2002. godine, stavovi 50-51 i 69, i [Walchli protiv Francuske](#), br. 35787/03, presuda od 26. jula 2007. godine, stav 29).
62. Ocena žalbi za preterani formalizam u odlukama domaćih sudova je obično rezultat razmatranja predmeta u celini (vidi [Běleš i drugi protiv Češke Republike](#), citiran iznad, stav 69), uzimajući u obzir posebne okolnosti tog slučaja (vidi, na primer, [Stagno protiv Belgije](#), br. 1062/07, presuda od 7. jula 2009. godine, stavovi 33 - 35, i [Fatma Nur Erten i Adnan Erten protiv Turske](#), br. 14674/11, presuda od 25. novembra 2014. godine, stavovi 29-32). Pri donošenju te ocene, Sud je često naglašavao pitanja „*pravne sigurnosti*“ i „*pravilnog sprovođenja pravde*“ kao dva centralna elementa za povlačenje razlike između preteranog formalizma i prihvatljive primene proceduralnih formalnosti. On je posebno smatrao da je pravo na pristup sudu povređeno kada pravila prestanu da služe ciljevima pravne sigurnosti i pravilnog sprovođenja pravde kada formiraju svojevrsnu prepreku koja sprečava stranku u postupku da se o njegovom predmetu odlučuje u meritumu od strane nadležnog suda (vidi, na primer, [Kart protiv Turske \[VV\]](#), br. 8917/05, presuda od 3. decembra 2009. godine, stav 79 (izvodi), vidi takođe i [Efstathiou i drugi protiv Grčke](#), br. 36998/02, presuda od 27. jula 2006. godine, stav 24, i [Eşim protiv Turske](#), broj 59601/09, presuda od 17. septembra 2013. godine, stav 21).
63. U kasnijoj sudskoj praksi ESLJP-a, pozivanje na gorepomenute elemente je kontinuirano praćeno u utvrđivanju da li je izgradnja proceduralnog pravila neopravdano ograničilo pravo podnosioca zahteva na pristup sudu (vidi primere predmeta ESLJP-a, u kojima je utvrđena povreda: [Nowiński protiv Poljske](#), br. 25924/06, presuda od 20. oktobra 2009. godine, stav 34; [Omerović protiv Hrvatske](#) (br. 2), br. 22980/09, presuda od 5. decembra 2013. godine, stav 45; [Maširević protiv Srbije](#), br. 30671/08, od 11. februara 2014. godine, stav 51; [Cornea protiv Republike Moldavije](#), br. 22735/07, presuda od 22. jula 2014. godine, stav 24; i [Louli Georgopoulou protiv Grčke](#), broj 22756/09, od 16. marta 2017. stav 48; i primeri gde je utvrđeno da ograničenje pristupa sudu nije bilo nesrazmerno: [Wells protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), br. /37794/05, odluka od 16. januara 2007. godine i [Dunn protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), br. 62793/10, odluka od 23. oktobra 2012. godine, stav 38).

c) Primena gore navedenih načela u okolnostima konkretnog slučaja

64. Na početku, Sud primećuje da su podnositeljke zahteva od početka parničnog postupka podnele tužbeni zahtev zajedno sa svojim roditeljima, preko pravnog zastupnika, kako bi tražili naknadu materijalne i nematerijalne štete povodom smrti njihovog brata u saobraćajnoj nezgodi. Sud ponavlja da je Osnovni sud dodelio iznos od 8.000 € (osam hiljada evra) za svaku podnositeljku zahteva na ime nematerijalne štete, dok je Apelacioni sud preinačio presudu Osnovnog suda, smanjivši pomenute iznose u vrednosti od 5.000 € (pet hiljada evra) za svaku od njih. Na kraju, Vrhovni sud je odbacio kao nedozvoljenu njihovu reviziju.
65. Prilikom ocene da li je, u okolnostima konkretnog slučaja, povređeno pravo na pristup pravdi podnositeljima zahteva, Sud će u nastavku primeniti gore razrađena načela, prvo ocenjujući da li je (i) ograničeno pravo na pristup pravdi u okolnostima podnositeljski zahteva, i ako je to slučaj, nastaviti sa ocenom (ii) da li takvo ograničenje ima legitiman cilj, a ako je to slučaj, oceniti da li je takvo ograničenje (iii) srazmerno cilju kojem se teži. U kontekstu poslednje navedenog, Sud će primeniti tri kriterijuma koji potiču iz sudske prakse ESLJP-a u kontekstu načela *ratione valoris*, odnosno (a) predvidljivosti ograničenja; (b) snošenja negativnih posledica kao rezultat učinjenih grešaka u postupku – odnos pojedinca i države; i (c) preteranog formalizma u tumačenju i primeni važećeg zakona.

(i) Ograničenje pristupa podnositeljicama zahteva Vrhovnom sudu

66. Sud prvo primećuje da je u pravnom sistemu Republike Kosovo pristup građanskim predmetima na nivou Vrhovnog suda, u principu, obezbeđen kroz reviziju, koja se prema ZPP-u kategoriše kao „vanredno“ sredstvo pobijanja. Prema stavu 1. člana 214. (bez naslova) ZPP-a, ovo pravno sredstvo se podnosi iz sledećih razloga: (i) zbog kršenja odredbi parničnog postupka iz člana 188 ovog zakona do kojeg je došlo u postupku drugostepenog suda; (ii) zbog pogrešne primene materijalnog prava; (iii) zbog prevazilaženja tužbenog zahteva ukoliko je ova nepravilnost učinjena u postupku vođenom na drugostepenom sudu. Dok se prema stavu 2 istog člana revizija ne može podneti zbog pogrešnog ili nepotpunog konstatovanja faktičkog stanja.
67. Sud se poziva i na dodatne kriterijume, koji su preduslov za podnošenje revizije, utvrđene, između ostalog, u stavu 2. člana 211. ZPP, koji predviđa da: „211.2 Revizija se ne dozvoljava u imovinsko pravnim sporovima u kojima se tužbeni zahtev odnosi na novčane zahteve, predaju stvari, ili ispunjavanjem neke druga polaganja, ukoliko vrednost predmeta spora u delu pobijenom presudom ne prelazisumu od 3,000 €“, kao i stav 3. ovog člana, kojim je propisano da: „211.3 Revizija se ne dozvoljava u imovinsko pravnim odnosima u kojima se tužbeni zahtev ne odnosi na novčane zahteve, na predaju stvari ili na ispunjavanje neke druga polaganja, ukoliko vrednost predmeta spora navedenog u tužbi tužioca ne prelazi sumu od 3,000 €. Sud takođe ističe kriterijum utvrđen u članom 508. (bez naslova) ZPP-a, koji predviđa da revizija u trgovinskim sporovima nije dozvoljena ukoliko vrednost predmeta spora u napadnutom delu pravosnažne presude ne prelazi 10.000 € (deset hiljada evra). Prema odredbama ZPP-a, Vrhovni sud može da (i) odobri reviziju i poništi/ukine (delimično/u celini) presude nižih sudova i da vrati predmet na ponovno odlučivanje, ili, u nekim slučajevima, (ii) da odobri reviziju i preinači osporenu presudu. U svakom slučaju, Vrhovni sud je ovlašćen da proglasi neprihvatljivom reviziju koja ne ispunjava relevantne zakonske uslove.
68. U ovom slučaju, podnositeljke zahteva su podnele reviziju smatrajući da je vrednost njihovog potraživanja dostigla odgovarajući zakonski prag *ratione valoris* od 3.000 evra (tri hiljade evra). Međutim, Vrhovni sud je njihovu reviziju proglasio neprihvatljivom

ratione valoris. Sud je našao da vrednost predmeta spora u pobijanom delu presude ne prelazi iznos od 3.000 € (tri hiljade evra) za svaku od njih, utvrđen u stavu 2. člana 211. ZPP-a, i na osnovu člana 268. (bez naslova) ZPP-a, iste je smatrao jedinstvenim suparničarima, pri čemu procesni položaj suparničara ne zavisi od procesnog položaja ostalih suparničara i shodno tome, vrednost spora treba da se oceni za svaku stranu posebno.

69. Na osnovu gore navedenog, Sud ističe da priroda predmetnog ograničenja, koja proizilazi iz relevantnog prava parničnog postupka, sama po sebi ne izgleda kao rezultat nefleksibilnih proceduralnih pravila. Zakon predviđa mogućnost podnošenja revizije ako vrednost predmeta spora u pobijanom delu presude ne prelazi 3.000 (tri hiljade evra), prema stavu 2 člana 211. ZPP-a, što bi moglo da omogući pristup podnositeljima zahteva Vrhovnom sudu.
70. S obzirom na ova razmatranja, Sud će razmotriti da li je predmetno ograničenje, odnosno ono propisano u stavu 2, člana 211. ZPP-a, bilo opravdano, odnosno da li je težilo legitimnom cilju.

(ii) legitimni cilj u vezi sa ograničenjem vrednosti spora u postupku revizije

71. Sud primećuje da je sporno ograničenje na pristup Vrhovnom sudu obuhvaćeno opšteprihvaćenim legitimnim ciljem zakonskog praga *ratione valoris* za pravna sredstva u Vrhovnom sudu, čija je svrha da obezbedi da se Vrhovni sud, s obzirom na samu suštinu svoje uloge, bavi samo pitanjima koja su od neophodnog značaja (vidi predmete ESLJP-a, [Brualla Gómez de la Torre protiv Španije](#), citiran iznad, stav 36; [Kozlica protiv Hrvatske](#), citiran iznad, stav 33; [Bulfracht LTD protiv Hrvatske](#), citiran iznad, stav 34, [Dobrić protiv Srbije](#), citiran iznad, stav 54; i [Jovanović protiv Srbije](#), citiran iznad, stav 48). Dakle, Sud primećuje da se cilj zakonodavca odnosi na razliku između sporova male vrednosti i onih velikih vrednosti, kako bi samo ovim poslednjim omogućio pristup višim sudovima.
72. Štaviše, prema stavu 2 člana 103. [Organizacija i jurisdikcija sudova] Ustava, Vrhovni sud Kosova je najviša sudska vlast, dok, prema stavu 5 člana 102. [Opšta načela sudskog sistema] Ustava, pravo na korišćenje vanrednih pravnih sredstva je regulisano zakonom. Uzimajući to u obzir, Sud isitče da zakonska odredba koja utvrđuje zakonski prag *ratione valoris* pred Vrhovnim sudom teži legitimnom cilju, odnosno poštovanju vladavine prava i pravilnom sprovođenju pravde. Stoga, naglašava činjenicu da zakonska ograničenja *ratione valoris* za pristup Vrhovnom sudu u smislu pravnog sredstva revizije slede legitiman cilj. Međutim, u okolnostima konkretnog slučaja, mora se oceniti da li je primena ovog ograničenja bila srazmerna cilju kojem se teži i test proporcionalnosti se ocenjuje na osnovu kriterijuma utvrđenih sudskom praksom ESLJP razrađenih na gore navedeni način.

(iii) proporcionalnost ograničenja

73. Kao što je gore navedeno, Sud isitče da dozvoljenost ograničenja *ratione valoris* za pristup Vrhovnom sudu sledi legitiman cilj i na osnovu prakse ESLJP-a u skladu je sa granicama ocene domaćih vlasti u regulisanju ovih pravnih modaliteta (vidi predmete ESLJP-a, [Brualla Gómez de la Torre protiv Španije](#), citiran iznad, stav 36; [Kozlica protiv Hrvatske](#), citiran iznad, stav 33; [Bulfracht LTD protiv Hrvatske](#), citiran iznad, stav 34, [Dobrić protiv Srbije](#), citiran iznad, stav 54; i [Jovanović protiv Srbije](#), citiran iznad, stav 48). Pre nego što oceni srazmernost dotičnog ograničenja, Sud smatra važnim da se identifikuje obim ovog ograničenja u odnosu na način primene pravila koja se odnose na prag *ratione valoris* u predmetnom slučaju. Prilikom ove ocene, na osnovu

sudske prakse ESLJP-a, Sud će uzeti u obzir u kojoj meri je predmet razmatran pred nižim sudovima; (ne)postojanje pitanja koja se odnose na pravičnost postupaka razvijenim pred nižim sudovima, kao i prirodu uloge Vrhovnog Suda.

74. U vezi sa prvim gore navedenim pitanjem, Sud primećuje da su slučaj podnositeljka zahteva razmatrala dva pravosudna nivoa (Osnovni sud i Apelacioni sud) koji imaju punu nadležnost u ovom slučaju. Dalje, u vezi sa drugim gore navedenim pitanjem, Sud primećuje da se u ovom slučaju ne pojavljuje nikakvo očigledno pitanje nedostatka pravde pred nižim sudovima. Što se tiče trećeg gore pomenutog pitanja, Sud primećuje da je uloga Vrhovnog suda bila ograničena na razmatranje prihvatljivosti slučaja, odnosno na ocenu zakonskih kriterijuma za pristup najvišem sudu (vidi *Brualla Gómez de la Torre protiv Španije*, citiran iznad, stav 37). Sud, na osnovu prakse ESLJP-a, ocenjuje da u takvim okolnostima Vrhovni sud uživa široku slobodu ocene u pogledu načina primene relevantnih ograničenja *ratione valoris* u konkretnom slučaju.
75. Međutim, to ne znači da Vrhovni sud uživa neograničeno diskreciono pravo u ovom pogledu. Kada razmatra da li je ovo ograničenje prekoračeno, Sud treba posebno da obrati pažnju na tri kriterijuma istaknuta u stavu 50 iznad, odnosno (i) predvidljivost ograničenja, odnosno postupka koji treba slediti za podnošenje revizije; (ii) pitanje ko treba da snosi negativne posledice grešaka napravljenih tokom postupka, i (iii) pitanje da li je preterana formalnost u tumačenju i primeni odredaba primenljivog zakona.

(a) predvidljivost ograničenja

76. Što se tiče predvidljivosti ograničenja, odnosno postupka koji će se pratiti za podnošenje pravnog sredstva za pristup višim sudovima, Sud podseća na načela EKLJP-a, koji ističu da će koherentna domaća sudska praksa i dosledna primena ove prakse normalno zadovoljiti predvidljivosti u vezi sa ograničenjem pristupa višem sudu (vidi predmete ESLJP-a *Jovanović protiv Srbije*, citiran iznad, stav 48, i *Egić protiv Hrvatske*, citiran iznad, stavovi 49 i 57).
77. U tom kontekstu, Sud prvo treba da naglasi da je relevantni zakon koji uređuje parnični postupak, odnosno Zakon br. 03/L-006 o parničnom postupku koji sadrži ograničavajuće odredbe za podnošenje revizije, objavljen u Službenom listu Republike Kosovo 20. septembra 2008. godine, sa br. 38/2008 i dostupan je javnosti. Takođe, Sud ističe da je sudska praksa Vrhovnog suda dosledna i jasna u meri u kojoj iznosi koji ne prelaze vrednost od 3.000 € (tri hiljade evra) predmeta spora u pobijanom delu presude, u suprotnosti sa proceduralnim zahtevima iz stava 2 člana 211. ZPP, ne mogu dovesti do prihvatljivosti revizije.
78. Štaviše, prema stavu 2 člana 211. ZPP, u slučaju da je vrednost predmeta spora u pobijanom delu presude fiksno utvrđena u iznosu od 3.000 € (tri hiljade evra), revizija takođe nije dozvoljena. U konkretnom slučaju radi se o 4. (četiri) podnositeljki zahteva, kojima je Apelacioni sud smanjio vrednost iznosa nadoknađenog na ime nematerijalne štete zbog smrti njihovog brata sa 8.000 € (osam hiljada evra) na 5.000 € (pet hiljada evra) za svaku od njih, što rezultira da svaka posebno, u pobijanom delu presude predmeta spora ima fiksni iznos od 3.000 € (tri hiljade evra). Međutim, podnositeljke zahteva su podnele zajedničku reviziju za svoje zahteve na ime nematerijalne naknade i prema navodima pred Vrhovnim sudom, vrednost njihovog spora je 12.000 € (dvanaest hiljada evra), što premašuje vrednost od 3.000 € (tri hiljade evra).
79. S tim u vezi, uzimajući u obzir odredbe ZPP-a, koje se odnose na ograničenja u podnošenju revizije, i sudske praksu Vrhovnog suda u njihovom tumačenju, Sud

ocenjuje da je postupak za podnošenje revizije uređen na koherentan i predvidiv način u važećem zakonu i shodno tome, relevantno ograničenje je predvidivo.

(b) snošenje negativnih posledica grešaka koje su počinjene tokom postupka

80. Što se tiče drugog kriterijuma, Sud ponavlja da praksa ESLJP-a nalaže da se mora utvrditi da li je podnosilac zahteva bio zastupan tokom postupaka i da li je pokazao neophodnu revnost u preduzimanju relevantnih procesnih radnji, nastavlajući sa utvrđivanjem da li suse greške mogle izbeći od samog početka i da li su se greške prvenstveno mogle pripisati podnosiocu zahteva ili nadležnim organima (vidi predmete ESLJP-a, [Bakowska protiv Poljske](#), citiran iznad, stav 54, [Edificaciones March Gallego S.A. protiv Španije](#), citiran iznad, stav 35, [Examiliotis protiv Grčke \(br. 2\)](#), citiran iznad, stav 28). Dakle, u konkretnom slučaju, Sud mora da oceni da li su podnositeljke zahteva ili čak prvostepeni i drugostepeni sudovi napravili proceduralne greške u vezi sa utvrđivanjem vrednosti predmeta spora u toku postupka, i ukoliko ima takvih grešaka, kome se pripisuju.
81. Sud posebno primećuje da su podnositeljke zahteva podnele zajedničku tužbu Osnovnom sudu protiv osiguravajućeg društva, zajedno sa svojim roditeljima, sa zahtevom za naknadu materijalne i nematerijalne štete u slučaju smrti njihovog brata u saobraćajnoj nezgodi. Nakon delimičnog usvajanja njihovog tužbenog zahteva od strane Osnovnog suda, kao rezultat žalbe osiguravajućeg društva, Apelacioni sud je smanjio novčane iznose dosuđene svakoj podnositeljki zahteva.
82. Sud takođe ističe da je podnositeljke zahteva od početka sudskog postupka zastupao isti pravni zastupnik, koji ih je savetovao u korišćenju pravnih sredstva po redu, uključujući i podnošenje revizije pred Vrhovnim sudom i da se tužbeni zahtev u principu ticao istih činjeničnih i pravnih okolnosti za sve podnositeljke zahteva. To jer, ni iz sadržine presude Osnovnog suda ni Apelacionog suda ne proizilazi da su zahtevi podnositeljka zahteva tretirani kao odvojeni, već obe presude sadrže isto obrazloženje u pogledu dodele istih iznosa za sve podnositeljke zahteva, na ime naknade nematerijalne štete, iako su iznosi u izreci presuda određeni za svaku posebno.
83. Iz navedenog, Sud, u skladu sa napred navedenim načelima i kriterijumima utvrđenim kroz sudsku praksu ESLJP-a, ocenjuje da su podnositeljke zahteva pratili postupak pravnih sredstva po nalogu i savetu njihovog pravnog zastupnika, te u tom kontekstu ne proizilazi da nisu pokazali potrebnu pažnju prilikom podnošenja predmetnih pravnih sredstva. Stoga, Sud nalazi da se zaključak Vrhovnog suda da njihova revizija nije dozvoljena kao što je utvrđeno u stavu 2 člana 211. ZPP-a ne može pripisati radnjama i/ili procesnim propustima podnositeljka zahteva.

(c) "preterani formalizam" u tumačenju i primeni važećeg zakona

84. U vezi sa kriterijumom "preterani formalizam" u tumačenju i primeni važećeg zakona, Sud ponavlja stavove ESLJP-a u svojoj sudskoj praksi, gde je isticao da "preterani formalizam" sudova može biti u suprotnosti sa pravom na pristup sudu. Prema ESLJP-u, to se obično dešava u slučajevima koji uključuju posebno strogu konstrukciju proceduralnog pravila, koje onemogućava razmatranje osnovanosti zahteva stranke, uz rizik da se naruši njegovo/njeno pravo na efikasnu odbranu pred sudovima. Procena žalbe sa preteranim formalizmom od strane domaćih sudova obično je rezultat razmatranja predmeta u celini, uzimajući u obzir posebne okolnosti tog slučaja (vidi slučajeve ESLJP-asa povredama, [Nowiński protiv Poljske](#), citiran iznad, stavovi 31 – 32; [Omerović protiv Hrvatske \(br. 2\)](#), citiran iznad, stav 39; [Maširević protiv Srbije](#), citiran iznad, stav 46; [Cornea protiv Republike Moldavije](#), citiran iznad, stav 22).

85. U konkretnom slučaju, nema razloga da se dovede u pitanje i relevantno proceduralno uređenje prema stavu 2 člana 211. ZPP-a, u vezi sa zakonskim pragom *ratione valores* u odnosu na iznos od 3.000 € (tri hiljade evra). Međutim, u pogledu ocene načina na koji su procesni zahtevi zakona sprovedeni, odnosno, da li je Vrhovni sud koristio ili ne prekomerni formalizam prilikom tumačenja relevantnih zakonskih odredbi na snazi koje se odnose na dozvoljenost revizije, Sud se prvo poziva na relevantne delove osporenog rešenja i primećuje da je Vrhovni sud zaključak o odbijanju, kao nedozvoljenog, zahteva za reviziju obrazložio na sledeći način.

„[...] Dok, tužioci nisu izjavili žalbu na prvostepenu presudu, stoga, u odbijajućem delu, prvostepena presuda je postala pravosnažna istekom roka za žalbu, pošto tuženastrana u odbijajućem delu nije pobio prvostepenu presudu, dok prvostepenu presudu u odbijajućem delu nije ispitao drugostepeni sud, pa se u ovom delu uopšte ne može pobiti revizijom.

Odredbom člana 211. stav 2 ZPP-a, utvrđeno je da: „revizija se ne dozvoljava u imovinsko pravnim sporovima u kojima se tužbeni zahtev odnosi na novčane zahteve, predaju stvari, ili ispunjavanjem neke druga polaganja, ukoliko vrednost predmeta spora u delu pobijenom presudom ne prelazi sumu od 3,000 €.“Dok je odredbom člana 218. ZPP-a i člana 11. Zakona br. 04/L-118 o izmenama i dopunama Zakona br. 03/L-006 o parničnom postupku, kojim je preformulisani član 218. osnovnog zakona, utvrđuje da: „1. Revizija koja je podneta po isteku roka, nedozvoljena ili nepotpuna, prvostepeni sud odbacuje rešenjem bez održavanja sudske rasprave. 2. Revizija je nedozvoljena ako: a) podnese lice koje nije ovlašćeno za podnošenje revizije; b) ako reviziju podnese lice koje je povuklo reviziju; c) ako lice koje podnese reviziju nema neki interes za njeno podnošenje; d) ako je revizija podneta protiv presude, protiv koje prema zakonu ne može da se podnese“.

Iz tumačenja ovih zakonskih odredbi, Vrhovni sud Kosova je došao do zaključka da revizija nije dozvoljena protiv presude Ac. Nr. 3023/2020 Apelacionog suda Kosova od 04.07.2023. godine, iz razloga što se citirane odredbe odnose na dozvoljenost revizije uslovljene vrednošću spora, koja mora biti preko 3.000 (tri hiljade) €, da bi revizija bila dozvoljena, ina situaciju kada je revizija dozvoljena bez obzira na vrednost spora prema kriterijumu isključenja za prirodu spornog pitanja. U ovom slučaju, vrednost spora u delu koji je drugostepeni sud odbio za tužioce, za svaki tužbeni zahtev posebno, je sledeća: za tužilju [R.C.], sestri pokojnog, iznos od 3.000€, za tužilju [F.C.], sestri pokojnog, iznos od 3.000 €, tužilji [L.C.], sestri pokojnog, iznos od 3.000 €, tužilji [S.C.], sestri pokojnog, iznos od 3.000 €, što ne prelazi iznos od 3.000 € za jednu od tužilja. U ovom slučaju radi se o jedinstvenim suparničarima, gde procesni položaj suparničara ne zavisi od procesnog položaja ostalih suparničara. Na osnovu člana 268. ZPP-a, svaka od njih je nezavisna u presudi i vrednost spora se uzima zasebno za svaku od njih. [...].“

86. Iz čitanja norme na koju se zasniva Vrhovni sud, odnosno stav 2 člana 211. ZPP-a, jasno je da vrednost predmeta spora u pobijanom delu presude Apelacionog suda precizira oštećena strana putem podnošenja revizije. Dakle, diskreciono je pravo oštećene strane da odluči da li želi da delimično ili u celosti pobije drugostepenu presudu podnošenjem revizije Vrhovnom sudu (vidi slučaj Suda [K1143/21](#), podnosilac *Avdyl Bajgora*, citiran iznad, stav 71).
87. Sud se u nastavku poziva na izreku presude Apelacionog suda, kojom je pod njenom tačkom II utvrđeno: *„USVAJA SE delimično kao osnovana žalba tuženog Osiguravajućeg društva "ELSIG" sa sedištem u Prištini, PREINAČAVA SE presuda Osnovnog suda u Uroševcu – Ogranak u Kačaniku C. br. 237/18 od 13.12.2019. godine*

pod tačkom I izreke presude u odnosu na nematerijalnu štetu za duševni bol za tužilje [R.C], [F.C.], [L.C] i [S.C.] i pod tačkom II izreke presude i sada dosuđuje sledeće: *OBAVEZUJE SE tuženi Osiguravajuće društvo „ELSIG“ sa sedištem u Prištini da za nematerijalnu štetu zbog duševnog bola usled smrti člana porodice isplati sledeće iznose: - Tužilji [R.C], sestri pokojnika, iznos od 5.000,00 evra; - Tužilji [F.C.], sestri pokojnika, iznos od 5.000,00 evra; -Tužilji [L.C], sestri pokojnika, iznos od 5.000,00 evra i Tužilji [S.C.], sestri pokojnika iznos od 5.000,00 evra, sve to sa zakonskom kamatom od 8% od dana prijema presude prvostepenog suda, 13.12.2019. godine, u roku od 15. dana od dana pravosnažnosti presude, pod pretnjom prinudnog izvršenja [...]“.*

88. U konkretnom slučaju, jasno se primećuje da su podnositeljke zahteva delimično pobile presudu Apelacionog suda kojom je delimično preinačena presuda Osnovnog suda, kojom je prvobitno usvojen njihov tužbeni zahtev za naknadu nematerijalne štete u vrednosti od 8.000 (osam hiljada) evra za svaku od njih pojedinačno, dok je ista nakon žalbenog postupka smanjena na iznos u vrednosti od 5.000 (pet hiljada) €. Shodno tome, Sud utvrđuje da je podnositeljicama zahteva odbijena razlika u iznosu od 3.000 (tri hiljade) € za svaku od njih pojedinačno i da su one u konkretnom slučaju ove iznose pobile revizijom.
89. Kao što je gore objašnjeno, Sud ocenjuje legitimno ograničenje u stavu 2 člana 211 ZPP-a u vezi sa vrednošću od 3.000 evra (tri hiljade evra) da bi se imala mogućnost podnošenja revizije Vrhovnom sudu. Pored toga i kao što je napred navedeno, Sud ocenjuje da je na osnovu važećeg zakona, ali i sudske prakse Vrhovnog suda, jasno da vrednost predmeta spora koja ne prelazi iznos od 3.000 € (tri hiljade evra) ne ispunjava uslove za rešavanje podnete revizije u meritumu. S tim u vezi, u okolnostima konkretnog slučaja, uključujući i na osnovu tvrdnji podnositeljki zahteva, sporno je da li je vrednost spora od 3.000 € (tri hiljade evra) za svaku podnositeljku zahteva trebalo posebno da oceni Vrhovni Sud za potrebe dopustivosti revizije ili uzimajući u obzir specifične okolnosti slučaja, da ga oceni u celini, odnosno u iznosu od 12.000 € (dvanaest hiljada evra). Sud podseća da je Vrhovni sud došao do zaključka da vrednost spora ne prelazi iznos od 3.000 € (tri hiljade evra) ni za jednu tužilju, odnosno podnositeljke zahteva jer ih je smatrao jedinstvenim suparničarkama na osnovu člana 268. ZPP-a, kojim je utvrđeno da: *„Svaki suparničar u parničnom postupku je stranka za sebe, te njegove izvršene proceduralne radnje ili neizvršavanje takvih radnji ne idu ni u korist ni na štetu drugih suparničara“.*
90. Međutim, uzimajući u obzir navod podnositeljka zahteva da su tretirane kao jedinstveni suparničari, uprkos tome što su podneli jedan tužbeni zahtev, odnosno zajedničku žalbu i reviziju pod istim činjeničnim i pravnim okolnostima, Sud se poziva na zakonske odredbe ZPP-a, koje regulišu podnošenje tužbe u ovim situacijama, odnosno na član 32. (bez naslova) ZPP-a, kojim se utvrđuje sledeće:
- “32.1 Ukoliko podignuta tužba protiv jednog optuženog uključuje nekoliko zahteva koji se oslanjaju na istu faktičku i pravnu osnovu, onda se vrednost predmeta spora utvrđuje prema sumi opšte vrednosti svih zahteva.*
32.1 Ukoliko tužbeni zahtevi proizilaze iz različite osnove, ili ukoliko su podignute prema nekoliko optuženih, vrednost predmeta spora se utvrđuje prema vrednosti svakog zahteva posebno“.
91. Dalje, Sud takođe podseća na sadržaj stava 1. člana 269. ZPP, koji predviđa da: *„269.1 Ukoliko se prema zakonu ili zbog prirode pravnog odnosa spor može da se reši samo na isti način prema svim suparničarima (jedinstveno suparničarstvo) u tom slučaju oni se svi smatraju kao jedna jedina parnična stranka tako da u slučaju kada neko od*

suparničara ne izvršava neku proceduralnu radnju, dejstvo proceduralnih radnji izvršenih od drugog suparničara se odnosi i na one koji nisu izvršili takve radnje“.

92. U tom kontekstu, Sud podseća da su podnositeljke zahteva, od početka sudskog postupka podnele tužbeni zahtev preko jednog pravnog zastupnika, tražeći naknadu materijalne i nematerijalne štete zbog smrti njihovog brata u saobraćajnoj nezgodi. Štaviše, Sud ponavlja da je Apelacioni sud u svojoj presudi dao isto obrazloženje za smanjenje dodeljenog iznosa za nadoknadu nematerijalne štete za sve podnositeljke zahteva, koji je iznos bio isti za sve, kao u nastavku: „[...] Apelacioni sud je prilikom ocene žalbenih navoda tužene strane utvrdio da su navodi koje se odnose na naknadu nematerijalne štete za duševnu bolov u vezi sa sestrama pokojnika [E.C.] delimično osnovane, iz razloga jer ovaj Sud nalazi da su iznosi koje je prvostepeni sud odobrio izuzetno visoki i nisu u skladu sa sudskom praksom. Apelacioni sud ocenjuje da su iznosi utvrđeni kao u tački II izreke ove presude, odnosno iznos od po 5.000,00 € za svaku od tužilja kao sestre pokojnog, je adekvatan i u skladu sa doživljenim duhovnim bolom, a takođe i u skladu sa sudskom praksom. [...]“.
93. S tim u vezi, Sud primećuje da, dok je Vrhovni sud u svom rešenju razjasnio odbijanje revizije na osnovu vrednosti predmeta spora za svaku podnositeljku zahteva posebno, isti je pitanje suparničara, a koje je bilo od suštinskog značaja za utvrđivanje opšte vrednosti spora u konkretnim okolnostima slučaja, tretirao samo površno, ističući da je „u ovom slučaju reč o jednostavnim suparničarima, gde procesni položaj suparničara ne zavisi od procesnog položaja ostalih suparničara. Na osnovu člana 268. ZPP-a, svaki od njih je nezavisan prilikom suđenja i vrednost spora se uzima posebno za svakog od njih“.
94. Na osnovu gore navedenog, Sud primećuje da sve dok nije sporno da na osnovu člana 211. ZPP-a revizija nije dozvoljena u imovinsko pravnim sporovima u kojima se tužbeni zahtev odnosi na novčane zahteve, predaju stvari ili ispunjavanjem neke druga polaganja, ukoliko vrednost predmeta spora u delu pobijenom presudom ne prelazi sumu od 3,000 €, u okolnostima konkretnog slučaja, pitanje suparničara je bilo odlučno za određivanje ukupne vrednosti predmeta spora. Sud primećuje da se Vrhovni sud u svom rešenju pozvao na član 268. ZPP-a da kvalifikuje položaj svake od sestara podnositeljke zahteva kao jedinstvene suparničarke sa posledicom ocene vrednosti predmeta spora za svaku od njih posebno i shodno tome posledicom odbijanja revizije. S tim u vezi i pored tvrdnji stranaka pred njim, Vrhovni sud se nije pozvao ni razjasnio odredbu ZPP-a, odnosno član 32, a koji se upravo odnosi na način utvrđivanja opšte vrednosti predmeta spora, a kojim je utvrđeno da (i) ukoliko podignuta tužba protiv jednog optuženog uključuje nekoliko zahteva koji se oslanjaju na istu faktičku i pravnu osnovu, onda se vrednost predmeta spora utvrđuje prema sumi opšte vrednosti svih zahteva; i (ii) ukoliko tužbeni zahtevi proizilaze iz različite osnove, ili ukoliko su podignute prema nekoliko optuženih, vrednost predmeta spora se utvrđuje prema vrednosti svakog zahteva posebno.
95. Sud ponavlja da nije njegova dužnost da ocenjuje da li su redovni sudovi pravilno tumačili i primenili relevantna pravila materijalnog i procesnog prava. Međutim, u slučajevima kada navod pokreće ustavna pitanja, odnosno nepravilnosti u sudskom postupku, Sud je dužan da interveniše i popravi povrede koje su prouzrokovali redovni sudovi, da osigura pojedincu pravično suđenje u skladu sa članom 31. Ustava i stavom 1 člana 6. EKLJP-a (vidi slučaj Suda: [KI143/21](#), podnosilac zahteva: *Avdyl Bajgora*, gore citiran, stav 78). U tom kontekstu, Sud može izuzetno oceniti pravna tumačenja redovnih sudova i samo ako su ta tumačenja dovela do proizvoljnih ili očigledno nerazumnih zaključaka (vidi slučaj Suda: [KI75/17](#), podnosilac zahteva: *X*, presuda od 30. januara 2018. godine, stav 59).

96. U okolnostima konkretnog slučaja, a u kojem je jasno tumačenje i obrazloženje odredaba ZPP-a koje se odnose na suparnični postupak i utvrđivanje vrednosti predmeta spora bilo odlučno za pristup pravdi stranaka koje podnose reviziju, Sud ocenjuje da je primarna dužnost Vrhovnog suda bila da razradi i primeni relevantne odredbe ZPP-a u celosti, a ne izolovano. Tačnije, primena člana 211. ZPP-a u vezi sa članom 268. ZPP-a, potpuno zaobilazeći član 32. ZPP-a, čija je primena i/ili obrazloženje za neprimenu bila odlučna za stranke koje su podnele reviziju, kvalifikuje se kao „*preterani formalizam*“ u tumačenju i primeni zakona u kontekstu pristupa pravdi prema sudskoj praksi ESLJP-a.
97. Sud ponavlja da je tumačenje i primena zakona u punoj nadležnosti Vrhovnog suda, a prema gore navedenim razradama, Sud ne osporava primenu odredaba ZPP-a u kontekstu načela *ratione valoris* od strane Vrhovnog suda. S tim u vezi, Sud takođe ističe da je Vrhovni sud takođe dužan da tumači zakon na načelima koja proizilaze iz sudske prakse ESLJP-a prema odredbama člana 53. Ustava, a u konkretnim okolnostima u ovom slučaju, potpuno zaobilazeći primene i/ili obrazloženja za nesprovođenje člana 32. ZPP-a, fokusirajući se samo na član 268. ZPP-a, da bi se nastavila ocena vrednosti predmeta spora za svaku od podnosiljki zahteva posebno, izolovano od konkretnih okolnosti slučaja, rezultiralo je tumačenjem i primenom zakona na krajnje formalistički način od strane Vrhovnog suda, što je takođe rezultiralo povredom prava na pristup pravdi stranaka koje su podnele reviziju.
98. Sud podseća da je, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, ocena žalbi sa „*preteranim formalizmom*“ u odlukama domaćih sudova obično rezultat razmatranja predmeta u celini (vidi, [Bělesh i drugi protiv Republike Češke](#), gore citiran, stav 69), uvek imajući u vidu posebne okolnosti tog slučaja (vidi, na primer, [Stagno protiv Belgije](#), br. 1062/07, presuda od 7. jula 2009. godine, stavovi 33-35, i [Fatma Nur Erten i Adnan Erten protiv Turske](#), br. 14674/11, presuda od 25. novembra 2014. godine, stavovi 29-32). Dajući ovu ocenu, Sud je često naglašavao pitanja „*pravne sigurnosti*“ i „*pravilnog sprovođenja pravde*“ kao dva centralna elementa za razliku između „*preteranog formalizma*“ i prihvatljive primene proceduralnih formalnosti. Konkretno, utvrdio je da je pravo na pristup sudu povređeno kada pravila prestanu da služe svrsi pravne sigurnosti i pravilnog sprovođenja pravde i predstavljaju neku vrstu prepreke koja sprečava stranku u postupku da se o njegovom/njenom slučaju odluči merituno od strane nadležnog suda (vidi, na primer, [Kart protiv Turske \[VV\]](#), nr. 8917/05, presuda od 3. decembra 2009. godine, stav 79 (izvodi); vidi takođe [Efstathiou i drugi protiv Grčke, br. 36998/02](#), presuda od 27. jula 2006. godine, stav 24, i [Eşim protiv Turske](#), br. 59601/09, presuda od 17. septembra 2013. godine, stav 21).

(d) Opšti zaključak

99. Na osnovu gore navedenog, Sud zaključuje da su osporenim rešenjem Vrhovnog suda od 19. juna 2023. godine, povređena prava podnositeljka zahteva zagarantovana stavom 1 člana 31. Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. EKLJP-a. S tim u vezi, Sud smatra da se konstatacija povrede stava 1 člana 31. Ustava u vezi sa stavom 1 člana 6. EKLJP-a, u okolnostima konkretnog slučaja, odnosi samo na načelo pristupa sudu, odnosno Vrhovnom sudu i, ni na koji način, ne prejudicira ishod merituma slučaja.
100. Sud takođe podvlači da njegov zaključak da su osporenim rešenjem Vrhovnog suda od 19. juna 2023. godine povređena prava podnositeljka zahteva zagarantovana stavom 1. člana 31. Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. EKLJP-a važi samo u okolnostima konkretnog slučaja, na osnovu ocene da tumačenje člana 32 (bez naslova) u odnosu na članove 211, 214 i 268 (bez naslova) ZPP-a od strane Vrhovnog suda nije proporcionalno,

jer predstavlja preterani formalizam. S tim u vezi, Sud naglašava da se ocena o tome da li su radnje Vrhovnog suda proporcionalne legitimnom cilju zakonskog praga *ratione valoris* u pogledu garancije prava na pristup višim sudovima, mora vršiti od slučaja do slučaja i ista važi samo za konkretni slučaj na osnovu njegovih činjeničnih i pravnih okolnosti.

101. Na kraju, što se tiče navoda podnositeljki zahteva o povredi članova 32. [Pravo na pravno sredstvo] i 54. [Sudska zaštita prava] Ustava, Sud ocenjuje da ovi navodi neće biti predmet ustavne ocene jer ne pokreću bilo kakva nova pitanja koja ranije nisu razmotrena u skladu sa članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP-a (vidi slučaj Suda [KI185/22](#) podnosilac *Salih Topalli*, citiran iznad, stav 56 i reference koje se tamo pominju).

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa stavom 1. članova 113. i 116. Ustava, članom 20. Zakona i pravilom 48 (1) (a) Poslovnika o radu, 30. maja 2024. godine:

ODLUČUJE

- I. DA PROGLASI, sa 8 (osam) glasova za i 1 (jedan) protiv, zahtev prihvatljivim;
- II. DA UTVRDI, sa 5 (pet) glasova za i 4 (četiri) protiv, da je došlo do povrede stave 1 člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo u vezi sa stavom 1. člana 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima;
- III. DA PROGLASI, sa 5 (pet) glasova za i 4 (četiri) protiv, nevažećim rešenje [Rev. br. 216/2023] Vrhovnog suda Kosova od 19. juna 2023. godine;
- IV. DA VRATI, sa 5 (pet) glasova za i 4 (četiri) protiv rešenje [Rev. br. 216/2023] Vrhovnog suda Kosova od 19. juna 2023. godine na ponovno odlučivanje, u skladu sa nalazima Suda u ovoj presudi;
- V. DA NALOŽI Vrhovnom sudu da obavesti Sud, u skladu sa stavom 5 pravila 60. Poslovnika o radu, o preduzetim merama za izvršenje presude Suda, najkasnije do 2. decembra 2024. godine;
- VI. DA OSTANE posvećen ovom pitanju u skladu sa ovim nalogom;
- VII. DA DOSTAVI ovu presudu stranama i, u skladu sa stavom 4 člana 20. Zakona, da je objavi u Službenom listu Republike Kosovo;
- VIII. DA UTVRDI da ova presuda stupa na snagu na dan objavljivanja u Službenom listu Republike Kosovo u skladu sa stavom 5 člana 20. Zakona.

Sudija izvestilac

Radomir Laban

Predsednica Ustavnog suda



Gresa Caka-Nimani